

รองเท้าในวิถีชาวซิกข์ : ปรัชญาจากปัญจาบสู่เจ้าพระยา

The Shoes in Sikh Way :

the Philosophy from Punjab to Chao Praya

อภิรัฐ คำวัง*

Aphirat Kamwang

บทคัดย่อ

ปรัชญาและคำสอนของพระศาสดาบางประการในศาสนาซิกข์ได้เน้นถึงกระบวนการขัดเกลาทางสังคมและการควบคุมตนเองของชาวซิกข์ ซึ่งจะต้องขจัดศัตรูทั้ง ๕ โดยเฉพาะความอหังการที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ สำหรับการขจัดความอหังการสามารถปฏิบัติได้หลายวิธีการ วิธีการหนึ่งคือ การปวารณาตนเพื่อรับใช้สังคมด้วยความสมัครใจ ซึ่งการรับใช้สังคมในวิถีของชาวซิกข์มีหลายกิจกรรม จากการศึกษาพบว่า การขจัดความอหังการโดยผ่านกิจกรรมการรับฝากดูแลรองเท้าภายในครุฑวาระในกรุงเทพมหานคร ที่ห้องรับฝากดูแลรองเท้าจะมีชาวซิกข์ทุกเพศทุกวัยหมุนเวียนเข้าร่วมกิจกรรม การจับและการทำความสะอาดรองเท้าของผู้คนต่างๆ ถือเป็นโอกาสที่ดีที่ชาวซิกข์จะได้ปฏิบัติตนเพื่อขจัดความอหังการ และแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตน ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามคำสอนและการปฏิบัติตนของพระศาสดาในอดีต

* นักศึกษาลัทธิไตรสิกขาธรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมและการพัฒนา วิชาเอกอินเดียศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

คำสำคัญ : วิถีแห่งซิกข์ การบริการรับใช้สังคม เซวา กระบวนการขัดเกลาทางสังคม

Abstract

Some of the philosophy and Guru's teachings in Sikhism emphasize the socialization process and self control in which the five cardinal vices must be destroyed, especially the ego's Ahankar (pride). Ahankar destruction could be done in various ways. One of them is by voluntarily and heartily serving the society. The article is concerned with the collection of shoes from the visitors at the Gurudwara in Bangkok where all walks of life participate in the shoe room eagerly and voluntarily. Touching and cleaning shoes offers an opportunity for the Ahankar destruction, and will eventually lead the way to the practice of the Guru's teachings of humbleness.

Keywords : Sikh way, social service, Sewa or Seva, socialization

ความนำ

เมื่อก้าวเท้าเข้าสู่คุรุदวาราศาสนสถานของชาวซิกข์ไม่ว่า ณ สถานที่ใดในโลก การถอดรองเท้าถือเป็นเรื่องปกติที่พึงปฏิบัติกัน หลังจากที่ได้ถอดรองเท้าแล้ว รองเท้าแต่ละคู่ก็จะมีคนคอยดูแลและเอาใจใส่เป็นอย่างดี เพราะชาวซิกข์ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องรองเท้ามามากที่สุดเรื่องหนึ่ง ขณะที่คนทั่วไปอาจมองว่ารองเท้าเป็นสิ่งที่ต่ำต้อย ทั้งนี้คงจะเป็นเพราะสมาชิกในแต่ละสังคมให้คุณค่าต่อรองเท้าที่แตกต่างกันไป ซึ่งขึ้นอยู่กับวิถีคิดและความเชื่อของสังคมนั้นๆ สำหรับรองเท้าในสังคมชาวซิกข์หรือผู้ที่นับถือศาสนา

ซิกซ์นั้น การได้สัมผัสและดูแลรองเท้าของผู้อื่นกลับกลายเป็นโอกาสสำคัญที่จะทำให้ชาวซิกซ์ได้ขจัดอหังการที่มีอยู่ในตัวไป พร้อมๆ กับการทำงานบริการเพื่อรับใช้สังคมตามแนวคำสอนของพระศาสนา

ความสนใจและการการเรียนรู้เรื่องรองเท้าของผู้เขียนเริ่มต้นขึ้นเมื่อผู้เขียนได้ถอดรองเท้าแล้วยื่นให้กับชาวซิกซ์ในห้องรับฝากดูแลรองเท้า ณ ศูนย์วาระกรุงเทพมหานครสำหรับผู้เขียน การฝากรองเท้าเป็นเรื่องปกติที่ทำกันโดยทั่วไป แต่สำหรับชาวไทยซิกซ์ผู้ที่รับรองเท้าไปนั้นกลับเป็นการบริการสังคมและการขจัดอหังการ นับจากวันแรกที่ได้รับบริการฝากรองเท้า ผู้เขียนก็ได้ร่วมทำการเชื่อว่า (การทำงานรับใช้สังคมโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน) กับชาวไทยซิกซ์และชาวซิกซ์จากที่ต่างๆ สัปดาห์ละ ๒-๓ วัน เป็นเวลา ๔ เดือน ทำให้ได้รู้จักและเข้าใจสังคมชาวซิกซ์มากยิ่งขึ้นจากสายตาของคนนอก

การหยิบยกเรื่องรองเท้ากับวิธีการปฏิบัติตนของชาวซิกซ์มานำเสนอในรูปแบบของบทความครั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการศึกษาศาสนาของอินเดียและการศึกษาวิจัยทางสังคมศาสตร์เกี่ยวกับชาวไทยเชื้อสายอินเดียในกรุงเทพมหานคร ด้วยความคาดหวังว่าจะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างกันในสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทั้งทางด้านชาติพันธุ์และศาสนามาตั้งแต่อดีต นอกจากนี้ ยังจะทำให้ผู้อ่านได้รู้จักและเข้าใจหลักปรัชญาของศาสนาซิกซ์ ซึ่งเป็นศาสนาสำคัญของชาวอินเดียศาสนาหนึ่งและเป็นหนึ่งในศาสนาที่สังคมไทยให้การรับรอง แม้โดยทั่วไป รองเท้าอาจเป็นสิ่งที่อยู่ “เบื้องต่ำ” แต่ก็ป็นปัจจัยนำทางเข้าสู่วิถีแห่งซิกซ์และเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับภาวะแห่งความหลุดพ้น เพราะรองเท้าเป็นสิ่งที่ชาวซิกซ์ใช้เป็นเครื่องมือของการขจัดอหังการที่มีอยู่ในตัวมนุษย์

ย้อนหลัง ๕๐๐ ปี วิถีชาวซิกซ์แห่งปัญจาบ

ประวัติและความเป็นมาของชาวซิกซ์นั้นเริ่มต้นที่ดินแดนในอินเดียเมื่อราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ (ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔) หรือเมื่อราว ๕๐๐ ปีที่แล้ว ศาสนาซิกซ์เป็นศาสนาใหม่หากเปรียบเทียบกับอีกหลายศาสนาในอินเดีย ศาสนาซิกซ์ได้เริ่มเข้ามาเผยแพร่ในสังคมไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ หรือเมื่อราว ๑๐๐ ปีที่แล้ว ปัจจุบันผู้นับถือได้แก่ กลุ่มชาวไทยเชื้อสายอินเดียซึ่งสืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษที่เดินทางมาจากรัฐปัญจาบ สำหรับชายชาวซิกซ์ที่คนไทย

คั่นตามักจะไ้หนดควายาวและโพกผ้าคลุมศีรษะ และประกอบธุรกิจค้าขายผ้ากัน ซึ่งจำนวนมากได้สืบทอดอาชีพนี้จากบรรพบุรุษมานานับหลายทศวรรษแล้ว

ดินแดนปัญจาบ (Punjab)^๑ ปัจจุบันเป็นอาณาพื้นที่ของสองประเทศคือสาธารณรัฐอินเดีย (Republic of India) กับสาธารณรัฐอิสลามปากีสถาน (Islamic Republic of Pakistan)^๒ พื้นที่ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นแหล่งอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน และเป็นสถานที่กำเนิดของศาสนาซิกข์ ใน พ.ศ. ๒๐๑๒ พระศาสดาคุรุนานัก เดว ญี (Guru Nanak Dev Ji)^๓ ทรงถือกำเนิด ณ หมู่บ้านตัลวันดี (Talwandi Rai Bhoi) ปัจจุบันคือหมู่บ้านนังกานา ซาฮิบ (Nankana Sahib) ในปากีสถาน ห่างจากเมืองลาฮอร์ (Lahore) ประมาณ ๖๔ กิโลเมตร

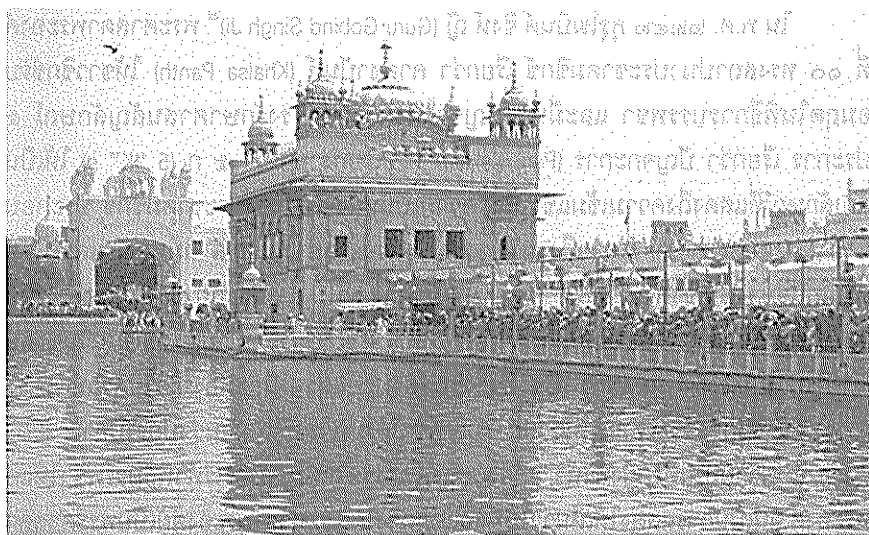
ศาสนาซิกข์ (Sikh หรือ Sikhism) มาจากคำศัพท์ในภาษาสันสกฤตว่าศิษยะ (Sisya) มีความหมายว่าลูกศิษย์ (disciple) หรือศึกษา (Siksa) ซึ่งตรงกับคำศัพท์ในภาษาบาลีว่าสิกขา (Sikkha) หมายถึงการศึกษา ผู้ศึกษา หรือผู้เฝ้าเรียนรู้ ดังนั้น ซิกข์จึงหมายถึงศิษย์หรือสาวก กล่าวคือผู้มีความรักศรัทธาเชื่อมั่นในวาเฮกูรู (Waheguru) หมายถึงพระเจ้าพระองค์เดียวและพระศาสดาในวาทของพระศาสดาทั้งสิบพระองค์ในพระมหาคัมภีร์ศรีคุครันถ์ซาฮิบ - พระศาสดานิรันดร์กาลของซิกข์^๔ ส่วนศาสนิกชนซิกข์เรียกว่าชาวซิกข์ (Sikh หรือ Sikhism) สำหรับในภาษาไทยนั้น บางแห่งก็ใช้คำว่าสิกข์ตามคำศัพท์ในภาษาบาลีที่ออกเสียงว่าสิกขา สำหรับในบทความนี้ใช้คำว่าซิกข์ตามสมาคมศรีคุรสิงห์สภา ส่วนคำว่า คุรุ (Guru) เป็นคำศัพท์ในภาษาสันสกฤตแปลว่าครู หมายถึงเป็นผู้นำไปสู่แสงสว่าง หรือเป็นผู้เอาออกจากความมืดมนแห่งอวิชชา หรือหมายความว่าเป็นผู้ให้ปัญญา

^๑ คำว่า “ปัญจาบ” (Panjab) แปลว่า ดินแดนแห่งแม่น้ำ ๕ สาย (land of five rivers) ส่วนประชาชนเรียกว่าชาวปัญจาบี (Panjabii) และภาษาเรียกว่าภาษาปัญจาบี (Panjabii)

^๒ หลังจากทีอินเดียประกาศเอกราชจากอังกฤษในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙๔๗) ทำให้เกิดการแบ่งแยกประเทศเป็นปากีสถาน และทำให้รัฐปัญจาบถูกแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนหนึ่งอยู่ในอินเดียและอีกส่วนหนึ่งในปากีสถาน ในปัจจุบันทั้งสองประเทศยังคงใช้ชื่อรัฐปัญจาบ

^๓ ค.ศ. ๑๔๖๙-๑๕๓๙ (พ.ศ. ๒๐๑๒-๒๐๘๒)

^๔ พระมหาคัมภีร์ศรีคุครันถ์ซาฮิบ - พระศาสดานิรันดร์กาลของซิกข์ อธิบายเพิ่มเติมได้ว่า ปัจจุบันชาวซิกข์เรียก “พระมหาคัมภีร์ศรีคุครันถ์ซาฮิบ” เป็น “พระศาสดา” นิรันดร์กาลของศาสนาซิกข์

คุรุदวารา “ฮาร์มันดิร ซาฮิบ” เมืองอมฤตสาร์ รัฐปัญจาบ อินเดีย

ใน พ.ศ. ๒๑๔๗ ครูอาร์ยัน เดว ญี (Guru Arjan Dev Ji)^๕ พระศาสนาพระองค์ที่ ๕ ได้ทรงรวบรวมพระคัมภีร์ของพระศาสดา ๔ พระองค์และของพระองค์เอง รวมทั้งของนักบุญนักบวชต่างๆ ไม่ว่าในศาสนาใดที่มีแนวคิดปรัชญาและความสัตย์ รู้แจ้งเห็นจริง แล้วขนานนามพระคัมภีร์ว่า อาดิกรันท์ (Adi Granth) ถือเป็นพระคัมภีร์องค์เดียวในโลกที่มีการเรียบเรียงโดยพระศาสดา และพระองค์ยังได้สร้างคุรุดวารา (Gurudwara) เป็นศาสนสถานของศาสนาซิกข์ ซึ่งเป็นภาษาปัญจาบแปลว่า ประตูหรือทางที่ทอดไปสู่พระศาสดา (the doorway to the Guru) มีชื่อว่าฮาร์มันดิร ซาฮิบ^๖ (Harmandir Sahib) ปัจจุบันตั้งอยู่ที่เมืองอมฤตสาร์ (Amritsar) รัฐปัญจาบ ถือเป็นศูนย์กลางของศาสนาซิกข์ ในภาษาไทยมักเรียกกันว่าสุวรรณวิหารหรือเรียกวิหารทองคำ

^๕ พ.ศ. ๒๑๐๖-๒๑๔๗ (ค.ศ. ๑๕๖๓-๑๖๐๖) ครองราชย์ พ.ศ. ๒๑๒๔-๒๑๔๗ (ค.ศ. ๑๕๘๑-๑๖๐๖)

^๖ Harmandir Sahib (ฮาร์มันดิรซาฮิบ) : har (ฮาร์ แปลว่า พระผู้เป็นเจ้า, (mandir) มังดิร แปลว่า มณเฑียร, (Sahib) ซาฮิบ แปลว่า คำใช้ที่แทนความเคารพผู้สูงส่งหรือศาสนสถาน ใช้สำหรับศาสดา พระมหาคัมภีร์ และศาสนสถาน

ใน พ.ศ. ๒๒๔๒ กุโรบินด์ ซิงห์ ญี (Guru Gobind Singh Ji)^๗ พระศาสดาพระองค์ที่ ๑๐ ทรงสถาปนาประชาคมซิกข์ เรียกว่า คาลซาบันท์ (Khalsa Panth) ให้ชาวซิกข์รับอมฤตในพิธีการบรพพา และมีพระบัญชาให้ชาวซิกข์ดำรงรักษาศาสนสัญลักษณ์ ๕ ประการ เรียกว่า ปัญจกะการ (Panj Kakaar) หรือเรียกง่าย ๆ ว่า ๕ ก (5 “K” s) ให้เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเข้มแข็ง และความเป็นหนึ่งเดียวของประชาคมซิกข์ ประกอบด้วย (๑) เกศา (Kesh) หมายถึง ผมหยาที่บำรุงรักษาอย่างสะอาด สมบูรณ์ และไม่ตัดหรือโกนอย่างเด็ดขาด (๒) กังฆะ (Kangha) หมายถึง หวีไม้ สำหรับเสียบไว้ในผม (๓) การ่า (Kara) หมายถึง กำไลข้อมือเหล็กกล้า (๔) กาชา (Kachehra) หมายถึง กางเกงในชาลัน (๕) กีรปาน (Kirpan) หมายถึง กริช ที่ชาวซิกข์ทั้งบุรุษและสตรีจะต้องมีไว้ในครอบครอง

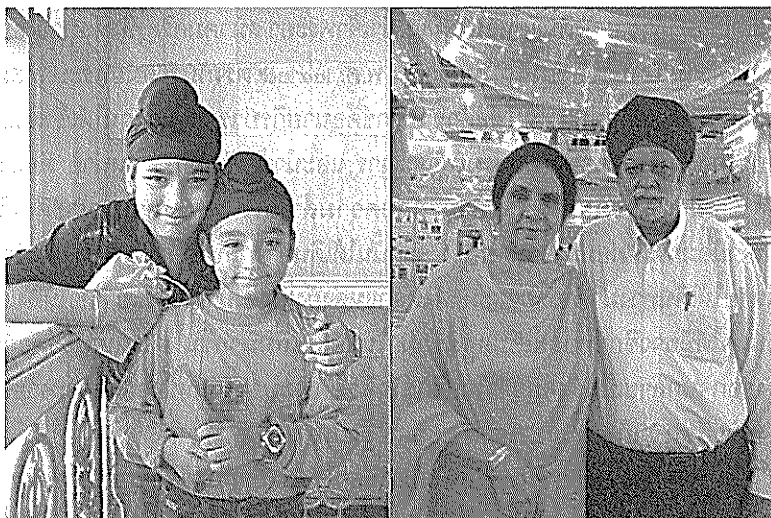
ชาวซิกข์ ๕ ท่านแรกที่ผ่านการบรพพาได้รับการขนานนามว่าปัญจปีอาเร่ (Panj Piara) แปลว่าผู้เป็นที่รักยิ่งทั้งห้า แล้วพระองค์ทรงขอให้ปัญจปีอาเร่ทำพิธีบรพพาให้แก่พระองค์ อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าไม่มีข้อแตกต่างใดๆ ระหว่างพระองค์ผู้เป็นพระศาสดากับศิษย์ของพระองค์ และเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงความเป็นประชาธิปไตยของพระองค์

เมื่อชาวซิกข์ได้รับบรพพาเป็นคาลซา (Khalsa) โดยการรับอมฤต (Amrit)^๘ ที่เตรียมตามศาสนวินัยของซิกข์แล้ว บุรุษจะได้รับการขนานนามเป็นสิงห์หรือซิงห์ (Singh) แปลว่าราชสีห์ ส่วนสตรีจะได้รับการขนานนามเป็นกอร์ (Kaur) แปลว่าเจ้าชาย เพื่อให้สตรีชาวซิกข์มีความเข้มแข็งและรับผิดชอบเช่นเจ้าชาย การขนานนามเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความเสมอภาคในทั้งบุรุษและสตรีของชาวซิกข์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องใหม่ที่ทันสมัยทั้งในสมัยนั้นและปัจจุบัน

ชาวซิกข์จะต้องปฏิบัติตามข้อบังคับให้ละเว้นจากการกระทำ ๔ ประการที่เรียกว่า กุราเฮ็ต (Kurahats) ได้แก่ (๑) ห้ามการกระทำใดที่ล่วงเกินต่อเกศา กล่าวคือ การตัด ถอน โกนเกศาหรือขนในร่างกาย (๒) ห้ามรับประทานอาหารที่ทำจากเนื้อสัตว์ที่ถูกฆ่าโดยวิธีทรมาน (๓) ห้ามล่วงเกินหรือมีเพศสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่สามีหรือภรรยาของตน (๔) ห้ามเสพยาสูบหรือใช้ยาเสพติดทุกชนิดทุกรูปแบบ นอกจากนี้ ยังต้องให้รักษา

^๗ พ.ศ. ๒๒๐๙-๒๒๕๑ (ค.ศ. ๑๖๖๖-๑๗๐๘) ครองราชย์ พ.ศ. ๒๒๑๘-๒๒๕๑ (ค.ศ. ๑๖๗๕-๑๗๐๘)

^๘ พิธีรับอมฤต (Amrit ceremony หรือ The Sikh Baptism) ชาวซิกข์จะให้สัตย์ปฏิญาณที่จะรักษา และปฏิบัติตามข้อบัญญัติที่พระศาสดาทรงบัญญัติไว้ อาทิเช่น การรักษาศาสนสัญลักษณ์ ๕ ก เป็นต้น

อัตลักษณ์การแต่งกายของชาวไทยซิกข์ (ลักษณะเด่นของผู้ชายจะโพกผ้าที่ศีรษะ)

ตามศาสนสัญลักษณ์ ๕ ก

ศาสนสัญลักษณ์ ๕ ประจำกายตลอดเวลา

ต่อมา ใน พ.ศ. ๒๒๕๑ พระศาสดาพระองค์ที่ ๑๐ ทรงสถาปนาพระมหาคัมภีร์อาดิครันท์เป็นพระศาสดาศรีคุรุครันท์ซาฮิบ (Guru Granth Sahib) หมายถึงพระศาสดานิรันดร์กาล ประกอบด้วยบทสวดภาวนา บทสรรเสริญพระผู้เป็นเจ้าสูงสุด ซึ่งมีความเปี่ยมล้นด้วยบทแห่งความรัก จักรวรรพ ความถ่อมตน มนุษยธรรม ความเมตตาขององค์พระผู้เป็นเจ้า ความรักในเพื่อนมนุษย์ การควบคุมกิเลส ความเมตตาต่อมวลชีวิตทั้งปวง ความบริสุทธิ์ของกายและใจ การค้นหาตนเองและพัฒนาจิตใจให้สูงส่ง ความเสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรี การรับใช้ผู้อื่น แนวทางดำรงชีวิตอย่างมีศีลธรรม และหนทางที่จะรวมเป็นหนึ่งเดียวกับบ่อการปฐ (ความดับสูญ)

ชาวซิกข์จากปัญจาบสู่เจ้าพระยา

หลังจากที่ระยะเวลาผ่านไปเกือบสองศตวรรษนับตั้งแต่ช่วงเวลาที่มีการสถาปนาพระศาสดาศรีคุรุครันท์ซาฮิบ ในกาลต่อมาจึงได้มีชาวซิกข์จากปัญจาบเดินทางข้ามน้ำ

ข้ามทะเลเข้ามาค้าขายยังดินแดนแห่งลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา สมาคมศรีกรุงสิงห์สภาได้อธิบายถึงประวัติความเป็นมาของชิกข์ในไทยว่า ใน พ.ศ. ๒๔๒๙ ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพ่อค้าชาวชิกข์คือนายกิบรากรม มาดานได้เข้ามาอาศัยอยู่ในบางกอกโดยเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร และนำมาพันธุ์ดีมาจำหน่าย ต่อมาได้มีโอกาสเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณจึงได้น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายม้าพันธุ์ดี จากนั้นได้เดินทางกลับไปยังปัญจาบ แล้วชักชวนมิตรสหายให้เดินทางมาค้าขายและมาตั้งหลักแหล่งยังลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาได้มีชาวชิกข์ทยอยเดินทางเข้ามาในสยามเพิ่มมากขึ้น ส่วนใหญ่อาศัยกันอยู่ในบางกอกจนกลายเป็นสังคมชาวไทยชิกข์ในที่สุด และบางส่วนหนึ่งอาศัยกระจายอยู่ในต่างจังหวัด เช่น ภูเก็ต อุบลราชธานี ขอนแก่น เป็นต้น

ใน พ.ศ. ๒๔๕๕ ชาวไทยชิกข์ในบางกอกได้ร่วมมือกันสร้างคุรุศาวราชวัตรวาทขึ้นที่บริเวณบ้านหม้อ ซึ่งเป็นบ้านเรือนไม้ ๑ คูหา ขอเช่าจากเจ้าของบ้าน โดยได้สร้างเป็นที่ประดิษฐานพระมหาคัมภีร์พระศาสดาคุรุครันถ์ซาฮิบ แต่เนื่องจากสถานที่ดังกล่าวไม่สะดวกต่อการปฏิบัติศาสนกิจทุกวัน (ปกติจะมีการปฏิบัติศาสนกิจทุกวัน) จึงกำหนดการปฏิบัติศาสนากิจเพียงสัปดาห์ละครั้งและในวันสำคัญ ในปีถัดมา เมื่อมีชาวชิกข์เข้ามาอาศัยอยู่จำนวนมากขึ้น จึงได้ย้ายศาสนสถานมาเช่าบ้านหลังใหญ่ที่บริเวณหัวมุมถนนพาหุรัดและถนนจักรเพชรในปัจจุบัน ทำให้สามารถปฏิบัติศาสนกิจ สวดภาวนาเจริญธรรมเป็นประจำทุกวัน ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ชาวไทยชิกข์ได้รวบรวมทุนทรัพย์ซื้อที่ดินแปลงหนึ่งเป็นกรรมสิทธิ์และก่อสร้างเป็นตึกสามชั้น โดยใช้ชื่อว่าศาสนสถานสมาคมศรีกรุงสิงห์สภา และใช้เป็นศูนย์รวมชาวไทยชิกข์แห่งประเทศไทย

ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม^๔ ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๕ กำหนดให้สมาคมหรือองค์กรต่างๆ ต้องไปยื่นคำร้องขอจดทะเบียนใบอนุญาตต่อสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ สมาคมฯ จึงได้ดำเนินการไปตามขั้นตอน ต่อมา ใน พ.ศ. ๒๕๐๖ รัฐบาลได้จัดรูปแบบขององค์การทางศาสนาขึ้นใหม่โดยออกเป็นกฎของกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องไปจดทะเบียนกับกรมศาสนา

^๔ จอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. ๒๔๔๐-๒๕๐๗) เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ ๓ ของไทย รวม ๘ สมัย ช่วงปี พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๕๐๐

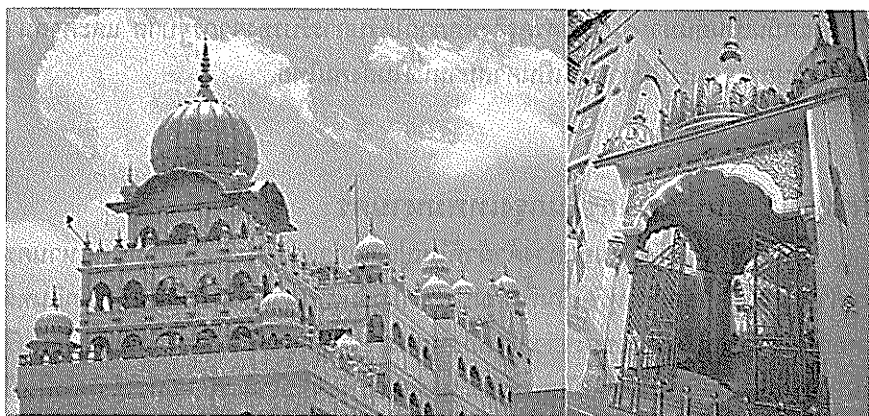
นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา สมาคมศรีสุริยวงศ์ก็ได้รับการรับรองจากรัฐบาล และศาสนา
ซิกข์ได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นศาสนาหนึ่งในสังคมไทย

พาหุรัด : พื้นที่ชาวซิกข์ในกรุงเทพมหานคร

ปัจจุบันพาหุรัด ศูนย์กลางค้าผ้าที่ใหญ่และเก่าแก่แห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร
ในด้านประวัติศาสตร์พาหุรัดเป็นพื้นที่ที่มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์
โดยก่อนหน้านี้นี้เป็นชุมชนของชาวญวนที่อพยพมาจากเมืองเว้^{๑๑} ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี
ใน พ.ศ. ๒๓๑๙ ครั้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เกิดไฟไหม้
ดังนั้น จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายไปอยู่ที่แห่งอื่น และทรงให้สร้างถนนพาหุรัดขึ้น ต่อมา
ทรงมีพระราชดำริให้สร้างตึกแถวริมถนนพาหุรัด มีชาวอินเดียจำนวนมากจับจองตึกแถว
เพื่อเปิดเป็นร้านขายผ้าและสินค้านำเข้าจากอินเดีย ทั้งนี้ โดยทรงใช้ทรัพย์สินส่วนพระองค์
ของสมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงพาหุรัดมณีมัย ประไพพรรณพิจิตร นริศราชกุมารี พระราชธิดาซึ่ง
ประสูติแต่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ และสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๒๔๓๐ ขณะ
พระชนมายุ ๑๐ ปี ในการสร้างถนนเพื่ออุทิศพระกุศลให้ ทั้งโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
นามถนนเส้นนี้ว่าถนนพาหุรัด ซึ่งสร้างแล้วสำเร็จใน พ.ศ. ๒๔๓๔ แต่ยังมีได้โปรดให้
ทำประโยชน์อะไรในบริเวณนั้นจนกระทั่งใน พ.ศ. ๒๔๔๑ จึงมีพระราชดำริให้สร้างตึกแถว
ริมถนนขึ้น

ต่อมา ใน พ.ศ. ๒๔๔๔ ซึ่งตรงกับปลายสงครามโลกครั้งที่ ๒ ฝ่ายสัมพันธมิตร
ได้ทิ้งระเบิดบริเวณโรงไฟฟ้าใกล้วัดราชบูรณะวรวิหาร ทำให้ชุมชนพาหุรัดได้รับความ
เสียหายไปด้วย ผู้คนจำนวนมากจึงอพยพย้ายไปอยู่ที่อื่น ต่อมารัฐบาลได้สร้างตลาด
ให้เอกชนเช่าเพื่อค้าขายและอยู่อาศัย เปิดโอกาสให้ชาวจีนจำนวนหนึ่งซึ่งขยับขยาย
มาจากชุมชนสำเพ็ง และชุมชนสะพานหันได้มาจับจองพื้นที่ในตลาด พาหุรัดได้กลายเป็น
พื้นที่ที่รวมกลุ่มชนหลายชาติพันธุ์ไปด้วย

^{๑๑} เมืองเว้ เป็นเมืองหลวงเก่า ตั้งอยู่ตอนกลางของประเทศเวียดนาม

ครุฑวารารกรุงเทพมหานคร ถนนจักรเพชร ย่านพานูรีด

ในบางแง่มุมของความเป็นชิกข์

การรวมกลุ่มของชาวไทยชิกข์ในกรุงเทพมหานครถือได้ว่าเป็นความเหนียวแน่น และเป็นปึกแผ่นมาก การสร้างศาสนสถานเพื่อปฏิบัติศาสนกิจจึงเป็นสิ่งที่ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงพลังทางสังคม (social mobilization) ของชาวไทยชิกข์ในกรุงเทพมหานคร เพราะศาสนชิกข์เป็นสิ่งที่ช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของพวกเขาและนำศาสนามาเป็นเครื่องประคองชีวิต ทำให้การปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันจึงเกิดขึ้น ครุฑวารารจึงเป็นสถานที่ที่รวมร้อยจิตใจของชาวชิกข์ที่มีจำนวนน้อยซึ่งอพยพย้ายถิ่นฐานมาจากปัญหาทำให้เป็นกลุ่มเป็นก้อนร่วมธำรงรักษาวินัยแห่งชิกข์เอาไว้ท่ามกลางอัตลักษณ์ที่แตกต่างไปจากสังคมไทยทั่วไป

ในคำสอนของศาสนาชิกข์ สิ่งสำคัญที่จะทำให้มนุษย์ดำรงตนอย่างมีความสุขคือการเอาชนะศัตรูทั้ง ๕ (five cardinal vices) ได้แก่ กาม (Kam), โกรธ (Krodh), โลภ (Lobh), โมหะ (Moh) และอหังการ (Ahankar) ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ โดยเฉพาะความอหังการ สมาคมศรีคุรุสิงห์สภาอธิบายความหมายไว้ว่าเป็นความเยอหยิ่งและความบกพร่อง ซึ่งถือว่าเป็นศัตรูตัวสำคัญที่สุดที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ ซึ่งสุเทพ สุริยาอมฤตย์ (๒๕๕๒) ได้อธิบายเรื่องความอหังการในตัวมนุษย์ไว้ว่า

โดยปกติในสัตว์ทุกชนิดจะมีศัตรูข้างต้นอยู่ ๔ อย่าง แต่มนุษย์เพิ่มขึ้นไปอีก ๑ อย่าง คือ ความอหังการ รวมเป็นศัตรูทั้ง ๕ ซึ่งสิ่งนี้เป็นสิ่งที่

ร้ายกาจที่สุด ถ้ามีสิ่งนี้แล้ว ไม่ว่าจะเป็ความดี ความชอบ ธรรมะ และ
ทุกสิ่งที่เคยทำมาในอดีตจะถูกกลบฝังไปหมด ถ้าเกิดความอหังการขึ้นแล้ว
มนุษย์จะคิดว่าตัวเขาเองเป็นผู้สร้าง เป็นพระเจ้า จะสร้างตนเป็นพระเจ้า
หลายสิ่งหลายอย่างเกิดขึ้นเพราะธรรมชาติเป็นผู้สร้าง หรือพระเจ้า หรือ
อะไรก็ตามเป็นผู้สร้าง สิ่งเหล่านั้นมนุษย์มองไม่เห็น แต่พอมีความอหังการ
แล้ว ทุกอย่างก็จะมีดมัวไปหมด จะตั้งตนเองเป็นพระเจ้า ความหลงจะ
ตามมา มนุษย์ไม่ควรมีความอหังการ ควรกดไว้ให้มีน้อยอยู่เสมอ

อะไรคือความอหังการในมิติของศาสนาธิกข์ และสิ่งที่ถูกเรียกว่าร้ายกาจที่สุดนี้
เกิดขึ้นได้อย่างไรในระหว่างการดำเนินชีวิตประจำวันปกติ จันทรา ดาจารย์ (๒๕๕๒)
กรรมการบริหารสมาคมศรีคุรุสิงห์สภาอธิบายเกี่ยวกับอหังการว่า

สิ่งที่พระศาสดาท่านสอนคือ ทำบุญแล้วอย่าหวังผลตอบแทน
การหวังผลตอบแทนไว้ก่อนถือเป็นความอหังการ เพื่อให้คนอื่นได้เห็น
เรากำลังทำอยู่ แม้ว่าผลที่ต้องการตอบรับนั้นจะอยู่ในใจก็ตาม แต่กลับ
แสดงให้เห็นว่าตนต้องการผลอะไรตอบแทน หากแต่ในใจลึกๆ ถ้า
ไม่ได้ผลตอบแทนก็จะโกรธ จะทำเพียงครั้งแล้วเลิก ให้ทำอีกเป็นครั้งที่สอง
ก็จะไม่ทำ

ประการที่สอง ช่วยเหลือผู้อื่นแล้วโฆษณาตัวเองโดยบอกว่าตน
กำลังทำบุญอยู่ หากรู้อยู่แล้วว่าเขาตอบสนองให้เราไม่ได้ เพราะเขาจน
เขาอะไรมาให้เราไม่ได้ แล้วเขาก็จะคงไม่ได้ไปบอกใครๆ เพราะเขาอาย
แต่เราตอบสนองตัวเราเองด้วยการโฆษณาตนว่าได้ช่วยเขา เขากลายเป็น
คนที่ถูกประจาน เขาจะมีความรู้สึกและมีความทุกข์ขนาดไหน เมื่อช่วย
คนอื่นแล้ว ถ้าถ่อมตัวเองว่าไม่ได้ช่วยอะไร นั้นจะเป็นสิ่งที่ถูกต้อง

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าอหังการในมุมมองของชาวธิกข์นั้น ถือว่าการให้โดยหวังผล
ตอบแทนเป็นส่วนหนึ่งของความอหังการ และหากไม่ได้ผลตอบแทนตามความคาดหวังไว้
ก็มักจะแสดงออกเช่นการพุดจา ซึ่งการแสดงออกในลักษณะนี้ก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของ
อหังการเช่นกัน เพราะจะทำให้ผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือกลายเป็นผู้ถูกประจานด้วยวาจาของ

ผู้ให้เอง สิ่งเหล่านี้มักเกิดขึ้นอยู่เนืองๆ ในชีวิตประจำวัน ทำให้ชาวซิกข์ต้องขจัดอหังการด้วยการแสดงความอ่อนน้อมต่อมตน และด้วยการปวารณาดนเป็นผู้ช่วยเหลือสังคมอย่างไม่หวังผลตอบแทน

เส้นทางสู่การขจัดความอหังการ

ในการขจัดความอหังการนั้น ชาวซิกข์สามารถปฏิบัติหรือแสดงออกได้หลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบต่างก็มุ่งสู่การให้หรือการเสียสละหรือการบริการสังคมโดยไม่เห็นแก่ตัว เรียกว่าเซว่า (Sewa)^{๑๑} เซว่าเป็นการรับใช้หรือช่วยเหลือ การทำเซว่าหรือการรับใช้ช่วยเหลือสังคมถือเป็นหน้าที่โดยตรงของชาวซิกข์ที่จะรับใช้ในครุฑวาราหรือในที่ต่างๆ เพราะจะช่วยทำให้หมดความเห็นแก่ตัว และทำให้ความรู้สึกรู้ว่าได้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่สังคม การทำเซว่าเน้นการปฏิบัติด้วยความจริงใจ โดยไม่ปฏิบัติเพียงเพื่อเป็นการแสดงออกหรือหวังผลประโยชน์ และยังได้อธิบายอีกว่า การเซว่า (Kaar Sewa) เป็นการทํางานรับใช้ด้วยมืออย่างสมัครใจโดยไม่หวังผลตอบแทน โดยเฉพาะงานก่อสร้างต่อเติม ศาสนสถานครุฑวาราต่างๆ และหมายถึงการร่วมกันทำความสะอาดสระน้ำรอบฮัรมันดิรชาฮิบ - อมฤตสระ

นอกจากนี้ เซว่ายังหมายถึงการบริการอย่างปราศจากความเห็นแก่ตัว (selfless service) เป็นการกระทำโดยปราศจากผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล สำหรับผู้ที่มาบริการเรียกว่าเซว่าดาร์ (Sevadar) ชาวซิกข์จะได้รับการส่งเสริมจากพระมหาคัมภีร์ศรีคุรุครันต์ชาฮิบ - พระศาสดานิรันดร์กาลของซิกข์ ให้ทำเซว่าหรือบริการอันเป็นสิ่งที่ดีต่อความสัมพันธ์สำหรับชุมชน และเป็นสิ่งที่ดีต่อการยกระดับคุณธรรมของบุคคล โดยชาวซิกข์จะทำเซว่าในครุฑวาราและเข้าไปทำงานบริการชุมชน เช่นในโรงพยาบาล บ้านพักคนชรา สำหรับอาสาสมัครที่มาทำเซว่าหรือใครก็ตามที่ทำกิจกรรมลักษณะนี้ก็ถือได้ว่าการทำเซว่าอันเป็นส่วนสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตชาวซิกข์ เป็นการเติมเต็มทางจิตวิญญาณและการปฏิบัติเพื่อสร้างประโยชน์ บนหลักการพื้นฐานของศาสนาซิกข์ที่ว่า “Sarbat da bhallā” หมายถึงธรรมดาสามัญที่ดีสำหรับทุกคน (common good of all)

^{๑๑} Sewa หรือ Seva เป็นคำเดียวกัน

เป็นหลักการที่มีความหมายอย่างมากต่อชาวชิกซ์ มากกว่าการให้บริการโดยทั่วๆ ไป เพราะถือว่าเป็นการยกระดับความเป็นมนุษย์

การทำเซวาชองชาวชิกซ์มีหลายรูปแบบ ได้แก่ การบริจาคทรัพย์โดยมีข้อกำหนด ในศาสนาให้ชาวชิกซ์ต้องบริจาคผลกำไรที่ได้จากการประกอบธุรกิจร้อยละ ๑๐ ให้แก่ ส่วนรวม การสละเวลาช่วยเหลืองานสังคมด้วยการลงมือปฏิบัติในงานบริการต่างๆ โดย เน้นเรื่องการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นและส่วนรวม ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นการรับฝากดูแลรองเท้าก็ดี การล้างจานในครัวพระศาสนาที่ดี หรืออื่นๆ จึง ล้วนแล้วแต่จะมีชาวชิกซ์เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งหรือมีส่วนร่วมในงานกิจกรรมต่างๆ และทำ ด้วยจิตอาสา และเน้นการปฏิบัติด้วยปัญญา ซึ่งการปฏิบัติในลักษณะเหล่านี้เป็นกระบวนการ ฝึกจิตใจและการขัดเกลาทางสังคมตามวิถีแห่งชิกซ์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการหล่อหลอม ในลักษณะดังกล่าวนี้จะมีแทรกอยู่ในแต่ละกิจกรรม และมีแทรกอยู่ในการดำเนินชีวิต ประจำวัน

รองเท้าในวิถีชาวชิกซ์

ทุกคนจะต้องถอดรองเท้าและคลุมศีรษะของตน (กรณีที่ไม่ได้โพกผ้าเช่นชาวชิกซ์) ก่อนเข้าไปในบริเวณปฏิบัติศาสนกิจ อันเป็นกฎระเบียบและธรรมเนียมที่จะต้องพึงปฏิบัติ คุรุศวารากรุงเทพนานครมีการจัดการรองเท้าอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ โดย จัดพื้นที่เฉพาะสำหรับการรับฝากดูแลรองเท้า ห้องดังกล่าวจัดไว้ที่ชั้นใต้ดิน แต่มีจุดหรือ บริเวณรับฝากอยู่ชั้นที่ ๑^{๖๖} ซึ่งทุกคนที่จะขึ้นไปปฏิบัติศาสนกิจหรือเข้าร่วมกิจกรรม ต่างๆ จะต้องถอดรองเท้าแล้วนำไปฝาก ห้องดังกล่าวแบ่งออกเป็น ๒ ห้อง สำหรับรองเท้า ผู้ชายกับผู้หญิง เป็นการแบ่งเซวาดาร์ชายและหญิงในการทำเซวาไปโดยปริยาย กล่าวคือ

^{๖๖} ภายในคุรุศวารากรุงเทพนานคร ชั้นใต้ดินเป็นห้องรับฝากดูแลรองเท้าและห้องเก็บของ, ชั้น ๑ เป็น โถงกว้าง เป็นทางเข้าออก ห้องธุรการ ห้องน้ำ บริเวณนี้สามารถสวมรองเท้าและไม่คลุมศีรษะได้ (สำหรับคนทั่วไป), ชั้น ๒ เป็นครัวพระศาสนา, ชั้น ๔-๕ เป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนสถานกิจ การไปใน เขตคุรุศวาราจะไม่ให้น้ำอาหารประเภทเนื้อสัตว์และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือสิ่งเสพติดต่างๆ เข้าไป และให้แต่งกายสุภาพเรียบร้อย สำหรับการขึ้นไปยังชั้น ๒ ทุกคนจะต้องถอดรองเท้าและคลุมศีรษะ

กลุ่มผู้ชายก็เข้าไปทำเชว๋ในห้องสำหรับผู้ชาย และผู้หญิงก็เข้าไปทำเชว๋ในห้องสำหรับผู้หญิง แต่ทั้งนี้การแบ่งดังกล่าวสามารถยืดหยุ่นได้บ้าง เช่นในบางครั้งจะมีพ่อพาลูกสาวตัวน้อยมาทำเชว๋ด้วยจึงพาเข้าไปในห้องสำหรับผู้ชาย

ห้องรับฝากดูแลรองเท้า

ห้องรับฝากดูแลรองเท้าทำหน้าที่เรื่องรองเท้า ๒ อย่าง คือ การรับฝากรองเท้า และการดูแลรองเท้า กล่าวคือ ในการรับฝากรองเท้าเป็นการให้บริการรับฝากเก็บรองเท้าชั่วคราว โดยที่รองเท้าจะมีหมายเลขกำกับ เจ้าของรองเท้าจะรับเหรียญหมายเลขเมื่อนำรองเท้ามาฝากไว้ ส่วนในการดูแลรองเท้าเป็นการทำความสะอาดรองเท้า เช่น บัดฝุ่น เช็ดถู ขัดมัน เป็นต้น การดูแลดังกล่าวขึ้นอยู่กับสภาพและประเภทของรองเท้า เช่น รองเท้าหนังจะขัดฝุ่นและขัดมันให้ เป็นต้น

ห้องรับฝากดูแลรองเท้า ทำหน้าที่ในมิติทางจิตวิญญาณ เป็นพื้นที่หนึ่งสำหรับการเชว๋ของชาวซิกข์ เป็นโอกาสสำคัญของการฝึกจิตใจให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตนและขจัดความอหังการตามหลักปรัชญาของพระศาสดา พื้นที่เล็กๆ ที่ซ่อนตัวอยู่ในชั้นใต้ดินของคุรุदวารากรุงเทพมหานครได้กลายเป็นพื้นที่ที่ชาวซิกข์ทุกเพศทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นเด็กเล็กเด็กโตหรือผู้ใหญ่ต่างผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้าไปการเชว๋ บ้างก็ทำหน้าที่เป็นผู้รับฝาก บ้างก็ทำหน้าที่ทำความสะอาดรองเท้า กิจกรรมดังกล่าวปฏิบัติทุกวันในคุรุदวารา กิจวัตรและการปฏิบัติตนลักษณะนี้เป็นการยึดถือตามปรัชญาหลักคำสอน และดำเนินตามแบบอย่างจากพระศาสดาที่ทรงเคยปฏิบัติไว้ดั่งงามแล้วในอดีต ซึ่งจันทรา ดาวาร์ กล่าวว่

ในสมัยพระศาสดาองค์ที่ ๕ คุรุอัรยัน เดว ญี เมื่อมีสาวกมาจากที่ไกลๆ ให้เลอะรองเท้าเประอะ พระองค์ก็นั่งขัดรองเท้าเอง เก็บไว้ให้เป็นอย่างดี เมื่อสาวกทุกคนที่มาเลอะเทอะ ก็ให้ไปล้างเท้าให้สะอาดก่อนเข้าไปบูชา แล้วกลับออกมาได้รองเท้าที่สดสวยออกมาใส่เหมือนเดิม ขัดเช็ดไว้สะอาด นี่คือการที่เราจะต้องนำมาปฏิบัติตนเองเพื่อจะถ่อมตนลง ไม่ให้มีอหังการ นี่คือการสอนไปในตัว ทำได้เช่นนี้จะทำให้มีบุญขึ้น พวกเรา (ชาวซิกข์ใน

กรุงเทพฯ) เป็นพ่อค้ากันหมด แต่ก็จะต้องปลีกเวลาเพื่อมาทำงานเป็น
อาสาสมัคร ไม่มีการเอาเงินเดือน

รองเท้าแต่ละคู่ที่เจ้าของได้ถอดแล้วส่งเข้าไปในห้องรับฝากดูแลรองเท้า รองเท้า
จะผ่านมือเชว่ดาร์หลายต่อหลายคนที่อยู่ในห้องนั้น ส่งหลายต่อก็เพื่อลำเลียงไปเก็บไว้
ในช่องตามหมายเลข แล้วจะถูกลำเลียงกลับคืนอีกครั้งเมื่อเจ้าของรองเท้ากลับมาขอคืน
ช่วงรับและส่งรองเท้ากลายเป็นจังหวะที่เชว่ดาร์จะได้จับสัมผัสรองเท้า การมีจิตใจที่
ยอมรับกับการจับสัมผัสรองเท้าของผู้อื่นเป็นการแสดงออกถึงสภาวะ “ถ่อมตนลง ไม่ให้
มือหนักการ”

แม้ว่าจะพบรองเท้าและถุงเท้าหลายต่อหลายคู่ส่งกลิ่นออกมาบ้าง หากแต่
เชว่ดาร์ทั้งหลายกลับรับรองเท้าคู่นั้นๆ มาดูแลด้วยความยินดีและจะพยายามหาทาง
ทำความสะอาดให้รองเท้ามีสภาพที่ดีขึ้นกว่าเดิม ก่อนจะถูกส่งกลับคืนสู่เจ้าของ ใน
มุมมองของชาวซิกซ์แล้วการปฏิบัติเช่นนี้ถือเป็นเรื่องธรรมดาๆ ตามที่จันทรา ดาวารอธิบาย
เพิ่มเติมว่า

รองเท้าเป็นสิ่งที่ต่ำที่สุด แต่พระศาสดามองอีกมุมหนึ่ง แม้ว่าจะ
ต่ำที่สุด แต่เวลาใครสักการะ คนไม่ได้สักการะบนศีรษะ แต่สักการะกัน
ที่เท้า (กล่าวคือการกราบกับพื้นที่เท้าสัมผัสอยู่) นี่คือนมของพระศาสดา
ที่สอนเราไว้ เพราะฉะนั้นถึงแม้จะเป็นสิ่งที่ต่ำที่สุดแล้ว แต่ความดีสูงที่สุด
ศีรษะนี้แหละที่จะต้องลงมากกราบที่เท้า สิ่งที่สูงที่สุดแต่กลับต้องมาน้อม
ลงให้กับสิ่งที่ต่ำที่สุด นี่คือการฝึกหัดของคำสอนพระศาสดาที่อยู่ใน
พระมหาคัมภีร์ การเก็บรองเท้าแสดงว่าเรากำลังถ่อมตัวเองด้วย สิ่งที่ดี
ที่สุด...ไม่ใช่ต่ำ จริงๆ แล้วเป็นสิ่งที่สูงที่สุด

เช่นเดียวกันที่ สวิตตี้ (๒๕๕๒) ที่กล่าวว่า

พระศาสดาทรงสอนไว้ การจับรองเท้าของผู้อื่น จะช่วยทำให้ความ
อหังการที่มีอยู่ในตัวเรา ซึ่งคนเรามีกิเลสอยู่ในตัว ๕ ตัว ความหยิ่งโส
ในตัวเราจะลดลง ทำมาตั้งแต่สมัยพระศาสดาแล้ว พระศาสดาเป็นผู้ปฏิบัติ

ให้เห็น มีคนมากมายเดินทางมาต้องการพบพระศาสดา มาในตอนกลางคืน พระศาสดาลงมาจับรองเท้าให้กับทุกคน พอรุ่งเช้าผู้คนก็ตามหาพระศาสดา อันที่จริงทุกคนได้พบพระศาสดาแล้วตั้งแต่ไปจับรองเท้า พระองค์ปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง ชาวสิกข์ทั้งหลายจึงเอาอย่างและปฏิบัติตาม ... บางทีเรามีเงินเยอะ เราก็จะหยิ่งผยองว่าเรามีเงิน แต่คนที่มาในห้องนี้เคยเป็นลูกจ้างเรา เราก็ต้องจับรองเท้าเขา

ในห้องรับฝากดูแลรองเท้านั้น ไม่มีการแบ่งชนชั้นอันเป็นไปตามหลักคำสอนของพระศาสดา ไม่มีการแบ่งคุณค่าของความเป็นมนุษย์ และไม่มีการแบ่งแยกว่ารองเท้าคู่นั้นๆ เป็นของใคร รองเท้าทุกคู่ ทุกประเภท ทุกราคา ทุกยี่ห้อที่รับมาฝากเก็บชั่วคราว ก็เป็นรองเท้าคู่นั้นๆ ที่จะต้องเก็บไว้ตามช่องหมายเลขและดูแลเอาใจใส่ ทว่าการดูแลรองเท้านั้นคงจะไม่สามารถทำให้ได้กับทุกคู่ เมื่อไหร่ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของเชวาดาร์ จำนวนเชวาดาร์ และปริมาณรองเท้า

ในช่วงเช้าของวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ มักจะมีชาวสิกข์เดินทางมาปฏิบัติศาสนกิจ และผู้ที่ไม่ใช่ชาวสิกข์มาร่วมกิจกรรมต่างๆ เป็นจำนวนมาก และในห้องรับฝากดูแลรองเท้าก็มีชาวสิกข์จำนวนมากมาทำเชวว่า แน่ชนแหละว่าทุกคนต่างมีความประสงค์ที่จะเข้าไปทำเชวว่าในห้องนั้น แต่พื้นที่ในห้องกว้างใหญ่ไม่พอที่จะรองรับคนจำนวนมากได้ เพียง ๗-๘ คน ก็แน่นขนัดแล้ว จึงได้มีเชวาดาร์หลายคนรอโอกาสและรอจังหวะที่จะเข้าไปทำเชวว่า การที่ได้โอกาสเข้าไปจับรองเท้าเพียงสัก ๑๐ นาที ก็สามารรถได้รับความสุขจากการได้แสดงตนและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมแล้ว แต่แต่ละคนอาจจะใช้เวลาช่วงสั้นๆ ก็ออกมาจากห้องนั้น ทั้งนี้ ก็เพื่อเปิดโอกาสให้กับคนอื่นซึ่งกำลังรออยู่ได้เข้าไปทำเชวว่าบ้าง ส่วนบรรยากาศในห้องฯ เต็มไปด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน เชวาดาร์ทั้งหลายในห้องฯ ต่างรับรองเท้ามาด้วยความเต็มใจ ขณะที่เจ้าของรองเท้าส่งรองเท้าให้แล้วก็ยกมือไหว้แสดงความหมายว่าขอบคุณที่ช่วยดูแลรองเท้าและชื่นชมเชวาดาร์ ส่วนเชวาดาร์ก็ยกมือไหว้กลับแสดงความหมายว่าขอบคุณที่ให้โอกาสได้ทำเชวว่า เพราะหากไม่มีใครมาฝากรองเท้าก็ทำเชวว่าไม่ได้

บริเวณจุดรับฝากดูแลรองเท้าในคุรุควารากรุงเทพมหานคร

รองเท้ากับครอบครัวและเด็กๆ

บ่อยครั้งที่ครอบครัวหลายครอบครัวต่างพร้อมใจกันมาทำเชว้า พร้อมกับลูกชายหรือปู่กับหลานชาย ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าผู้ใหญ่เคยมาทำเชว้ากับครอบครัวตั้งแต่สมัยที่ยังเป็นเด็กๆ พอตอนนี้กลายเป็นพ่อหรือปู่แล้วก็ยังคงมาปฏิบัติเช่นเดิมอีก การเชิญชวนลูกหลานให้มาร่วมทำกิจกรรมทางศาสนานี้ขึ้นอยู่กับความคาดหวังที่ว่าลูกหลานจะได้เข้าใจปรัชญาศาสนาจากการลงมือปฏิบัติจริงและจะได้ปฏิบัติตามวิถีแห่งสิกข์ ซึ่งกิจกรรมช่วยหล่อหลอมพร้อมกับถ่ายทอดวิถีแห่งสิกข์จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

วันหยุดสุดสัปดาห์ เด็กๆ ไม่ได้ไปโรงเรียน จึงจะได้พบกับเด็กชายทั้งวัยประถมและวัยมัธยมประมาณ ๑๐ คน รวมกลุ่มนั่งรอทำเชว้าในห้องรับฝากดูแลรองเท้า เด็กบางคนมากับพ่อ ซึ่งพ่อกำลังปฏิบัติศาสนกิจ ส่วนเด็กจึงเข้าไปร่วมทำเชว้า เด็กบางคนมาคนเดียวและตั้งใจมาทำเชว้าโดยเฉพาะ เด็กทั้งหลายเหล่านี้เลือกที่จะมาทำเชว้าที่คุรุควารา สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการอบรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กๆ ในครอบครัวชาวไทยสิกข์และศาสนาสิกข์ เมื่อมีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ร่วมกันทำเชว้า ผู้ใหญ่มักเปิดทางให้เด็กๆ ได้แสดงออกอย่างเต็มที่ เด็กชายตัวเล็กเข้ามาในห้องเพื่อทำเชว้ากับ

พ่อ เมื่อเด็กได้รับรองเท้าจากใครคนหนึ่งที่ยื่นให้ รองเท้าหนึ่งที่ได้รับมานั้นมีน้ำหนักมาก และคู่ใหญ่เกินตัวเด็กเล็กๆ จะรับไหว แต่เด็กก็ใช้ความพยายามรับรองเท้าคู่ดังกล่าว ด้วยการอ้อมแนบออกแล้วนำไปส่งให้กับพ่อเพื่อนำไปวางเก็บไว้ที่ชั้นตามหมายเลข ภาพเหตุการณ์ลักษณะปรากฏขึ้นบ่อย แต่เด็กเล็กหลายคนยังอาจจะขาดความรอบคอบ ทำให้รองเท้ากับหมายเลขสลับกันไปบ้าง ซึ่งบรรดาผู้ใหญ่ต้องคอยฝึกทักษะความรอบคอบให้กับเด็กๆ อยู่เสมอ

ครอบครัวและศาสนา ทั้งสองสถาบันนี้ถือเป็นกลไกสำคัญของสังคมในการอบรม จริยธรรมและคุณธรรมให้กับเด็ก ห้องรับฝากดูแลรองเท้าในคูรวาราคือเป็นทั้งพื้นที่ทางสังคมและศาสนาที่เน้นการปฏิบัติจริง สอนจากการกระทำ ซึ่งจะช่วยให้เด็กได้ตระหนักถึงความเป็นศิกข์มากขึ้น ผู้ใหญ่ที่ทำงานในหอนั้นจะช่วยสอนวิธีการปฏิบัติตนตามที่สังคมไทยและสังคมศิกข์พึงปรารถนาให้กับเด็กในขณะที่พาเขาไปโดยปริยาย เพราะในฐานะที่แต่ละคนต่างก็เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมจึงถือเอาโอกาสกับการมีส่วนร่วมดังกล่าวช่วยกันเติมเต็มซึ่งกันและกัน และรองเท้าจึงได้กลายมาเป็นเครื่องมือหนึ่งทางปรัชญาศาสนาสำหรับการฝึกจิตใจ เด็กไทยศิกข์จะรับรู้และรับทราบความหมายของรองเท้ากับการดูแลรองเท้าในมิติของการให้เป็นอย่างน้อยและเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐาน

รองเท้าและเศษฐิติ

นอกจากกลุ่มเด็กๆ แล้ว ในหมู่ผู้ใหญ่เอง รองเท้าก็ยังคงเป็นเครื่องมือทางปรัชญาศาสนาที่สำคัญเช่นกัน รองเท้าและนับรวมถึงเศษฐิติที่ติดมากับรองเท้าล้วนแล้วแต่เป็นสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงเข้าสู่สภาวะถ่อมตน ปกติรองเท้าและเศษฐิติมักจะถูกตีความว่าเป็นของต่ำในสายตาของคนทั่วไป แต่การใช้มือสัมผัสสิ่งเหล่านี้ได้ แปลความหมายตามวิถีแห่งศิกข์ว่า เป็นการขออน้อมถ่อมตน และเป็นการกดใจไม่ให้สร้างความอหังการ

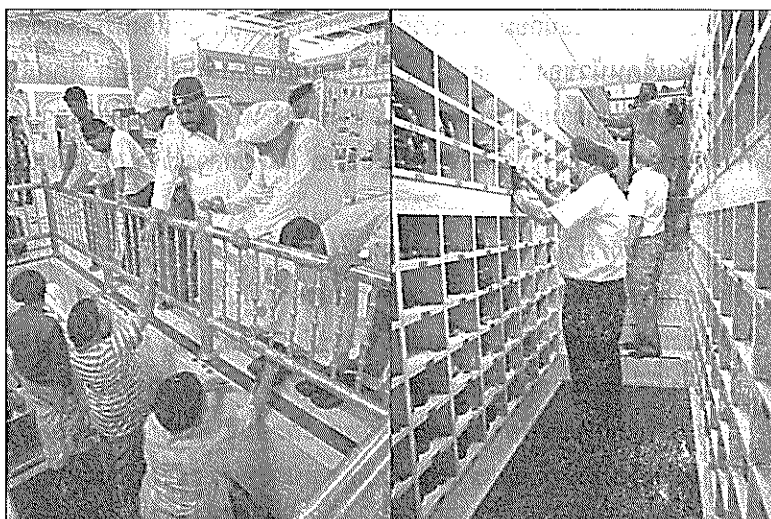
ในบรรดาเขว้าตาดีทั้งหลายที่เป็นร่วมกันรับฝากดูแลรองเท้านั้น ผู้ที่กำลังจะกลับบ้านหรือกำลังออกจากห้องรับฝากดูแลรองเท้า มักจะใช้มือลูบสัมผัสรองเท้าที่วางตามชั้นซึ่งอยู่ใกล้ๆ ตัวแล้วนำมาแตะที่หน้าผากของตนด้วยอาการสำรวมและสงบนิ่งชั่วขณะ หรืออีกหลายคนดึงผ้าเช็ดหน้าของตนออกจากกระเป๋ากางเกงแล้วนำมาปิดหรือเช็ดพื้นห้อยสักรุ่นหนึ่งก่อนเก็บผ้าเช็ดหน้าไว้ในกระเป๋าดังเดิม การปฏิบัติในลักษณะดังกล่าว

นี้เพื่อแสดงออกถึงความอ่อนน้อมตนตามวิถีแห่งซิกข์ ก่อนออกจากห้องหรือก่อนกลับบ้าน มือและ/หรือผ้าเช็ดหน้าของเขาวัดาร์หลายคนจึงมีเศษธุลีเล็กๆ น้อยๆ ติดกลับบ้านไปด้วย จะกระทำด้วยความเข้าใจในคำสอนอย่างลึกซึ้ง หรือจะปฏิบัติด้วยความคุ้นเคยก็ตาม การแสดงออกเป็นไปตามที่คลีฟฟอร์ด เกียร์ซ ได้เคยกล่าวไว้ว่า (อ้างแล้ว ๒๕๕๑ : ๑๐๖)

...แนวทางวิเคราะห์การกระทำของมนุษย์ ไม่ว่าในทางศีลธรรมหรือด้านสุนทรียภาพ จึงทำได้โดยการพิจารณาอารมณ์ความรู้สึกของบุคคลที่มีประสบการณ์ทางด้านนั้น คนที่มีความรู้สึกละเอียดอ่อน มีความเข้าใจที่ลึกซึ้ง มีศีลธรรมคุณธรรมยิ่งขึ้นเท่าใด ย่อมมีความงดงามภายนอกยิ่งขึ้นทั้งในการแต่งกาย กิริยามารยาท คำพูด และอื่นๆ ดังนั้น การควบคุมความรู้สึกจึงเป็นสิ่งที่พวกเขาเอาใจใส่ที่สุด เพราะทุกอย่าง อย่างก็ตามมาจากอารมณ์ คนที่มีคุณธรรมจึงจะรักษารมณ์ความรู้สึกของเขาให้มีความสมดุล พยายามรักษาความสงบนิ่งไว้เสมอ เสมือนน้ำในสระที่นิ่งสงบจนมองเห็นพื้นดินข้างใต้ได้อย่างง่ายดาย...

ในวิถีปฏิบัติเพื่อขจัดอหังการของชาวซิกข์นั้น ได้แสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติตนด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นสิ่งสำคัญ ความอหังการจะถูกขจัดไป การรักษาสมดุลในจิตใจให้อ่อนน้อมถ่อมตนอยู่ตลอดเวลาเสมือนน้ำในสระที่นิ่งสงบ การเอาใจใส่ต่อรองเท้าของผู้อื่นมาจากคุณธรรมที่เน้นในเรื่องการให้บริการผู้อื่นโดยปราศจากผลตอบแทน สิ่งที่เป็นผลตอบแทนที่จะย้อนกลับมาสู่ผู้ปฏิบัตินั้นก็มาจากการกระทำของผู้ปฏิบัติเอง นั่นคือการต่อสู้หรือการจัดกับศัตรูทั้ง ๕

ในความเป็นจริงของความเป็นปฤชนนั้น การที่คนๆ หนึ่งเดินเข้าสู่ห้องรับฝากดูแลรองเท้าเสมือนเป็นการหยุดเวลาของโลกภายนอกไว้ชั่วขณะหนึ่ง เป็นเวลาที่คนๆ หนึ่งให้กับตนเองเพื่อรับใช้สังคม ให้เวลากับการจัดระเบียบอารมณ์ พฤติกรรม หรือทบทวนตนเอง (self review) ทำให้ในช่วงเวลาทำเชว่ในครุศวรรยาช่วยสลายสถานภาพ เช่นความเป็นเศรษฐีหรือยากจน เวลาในการทำเชว่กลายเป็นให้เวลาคนทั้งสองสถานะ (เศรษฐีและยากจน) ได้ร่วมทำกิจกรรมเดียวกัน คือการทำเชว่ ในมุมมองของชาวซิกข์ เศรษฐีอาจจะมีความอหังการมาก เพราะทนงตนว่ามีเงินมาก หรือไม่ฟังคำตักเตือนของ

เซว้า : กิจกรรมการรับฝากและดูแลรองเท้าในคุรุฑาวารกรุงเทพมหานคร

ใคร หรือการได้เงินมาเพราะทำในสิ่งที่ผิด แต่ในห้องดูแลรักษารองเท้าทั้งสองสถานะได้เหลือเพียงสถานะเดียว นั่นคือ สถานะของผู้รับใช้สังคม สถานะอื่นของโลกภายนอกจึงเป็นเพียงมายา เมื่อคนหนึ่งมีสถานะเป็นเจ้าของกิจการแล้วมาทำเซว้ารับฝากรองเท้า และอีกคนหนึ่งมีสถานะเป็นพนักงาน (ในกิจการของคนแรก) นำรองเท้ามาฝากในคุรุฑาวาร เหตุการณ์ดังกล่าวนี้จะไม่มีข้อสงสัยใดๆ หรือจะไม่มีข้อขัดแย้งใดๆ เกิดขึ้น เพราะการมาทำเซว้าจะสลายสถานะทั้งความเป็นเจ้าของกิจการหรือพนักงาน เนื่องจากไม่ได้คิดว่าคนสถานะใดจะมาทำเซว้าให้กับคนสถานะใด การที่เจ้าของกิจการมาหยิบจับและเช็ดถูรองเท้าของพนักงานถือเป็นการทำเซว้า ข้อนี้เป็นการจัดความอหังการ

สาระสุดท้าย

รองเท้าเพียงคู่เดียวในคุรุฑาวารได้สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งต่างๆ ทั้งในมิติทางศาสนา สังคม และวัฒนธรรม กล่าวคือ ในมิติทางศาสนา คุรุฑาวารเป็นศาสนสถานที่เป็นแหล่งรวมจิตใจของชาวซิกข์ สิ่งที่เกิดขึ้นในห้องรับฝากดูแลรองเท้ามาจากกลไกของระบบ

คุณธรรมและศาสนาที่ยังหมุนไปอยู่เรื่อย ๆ โดยทำหน้าที่อบรมสั่งสอนกล่อมเกลาคิดใจ
รองเท้าเป็นสื่อกลางหนึ่งที่เชื่อมให้ชาวซิกข์ได้ปฏิบัติตนตามหลักคำสอนทางศาสนาด้วย
การลงมือปฏิบัติจริง เป็นกระบวนการจัดอหังการ ความหมายของรองเท้าที่พระศาสดา
ได้เคยปฏิบัติไว้เป็นแบบอย่างนั้นยังคงมีความหมายดั้งเดิม แม้ว่ากาลเวลาและสถานที่
จะเปลี่ยนแปลงไป

ในมิติทางสังคม และวัฒนธรรม กระบวนการขัดเกลากายทางสังคมที่เกิดขึ้นในห้อง
รับฝากดูแลรองเท้า แม้จะเป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ก็ตาม แต่กลับเป็นสิ่งช่วยเสริมสร้างพลัง
ทางสังคม และพลังทางศีลธรรมในสังคมชาวไทยซิกข์ ความสามารถในการธำรงรักษา
อัตลักษณ์ของกลุ่มชนท่ามกลางความแตกต่างและหลากหลายในสังคมไทยก็เป็น
สิ่งสะท้อนให้เห็นความการรวมกลุ่มกันได้อย่างเหนียวแน่นของชาวไทยซิกข์ และยังได้
นำพลังทางสังคมมาสร้างประโยชน์กลับคืนสู่สังคมไทยเช่นเดียวกันคนไทยทั่วไป

บรรดาผู้ที่ก้าวเข้ามาในห้องรับฝากดูแลรองเท้ามีทั้งชาวซิกข์หรือที่มีเชื้อสายซิกข์
บ้าง มีตั้งแต่เด็กๆ อายุเพียงไม่กี่ขวบจนถึงผู้สูงอายุหมั่นเวียนและเสียสละเวลาเพื่อการ
รับใช้สังคม ในห้องเล็กๆ ห้องนี้ต้องใช้ถึง ๔ ภาษาเพื่อสื่อสารระหว่างกัน ภาษาไทย
อังกฤษ ฮินดี ปัญจาบ^{๑๑} ทั้งนี้ เป็นเพราะมีผู้คนมาจากหลายแห่ง แต่ภาษาที่ใช้ร่วมกัน
ได้เป็นอย่างดีที่สุดกลายเป็นอวัจนภาษา ทำให้บรรยากาศในห้องดังกล่าวแม้จะคับแคบ
แต่กลับสื่ออกันด้วยใจ และความเป็นมิตรที่อาภรณ์ได้อยู่เสมอ เพื่อให้บรรลุน้ำที่รับฝาก
และดูแลรองเท้า ตลอดจนการทอนหรือการจัดอหังการซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของทุกคน

ดังจะเห็นได้ว่า รูปแบบการสอนปรัชญาทางศาสนาซึ่งเป็นเรื่องที่เข้าใจยากให้
กลายเป็นเรื่องที่สามารถเข้าใจได้ง่ายด้วยการลงมือปฏิบัติ เรื่องการรับฝากดูแลรองเท้า
ของชาวไทยซิกข์นี้เป็นตัวอย่างที่ดีประการหนึ่งให้สังคมไทยที่ครอบครัวหรือสถาบัน
การศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ในการอบรมขัดเกลาคิดใจของเด็กได้ โดยเฉพาะเรื่อง
จิตอาสา การให้ และการอ่อนน้อมถ่อมตน

^{๑๑} ภาษาฮินดี (Hindi) และภาษาปัญจาบ (Punjabi) เป็นภาษาราชการของอินเดีย ซึ่งอินเดียมีภาษาราชการ
๒๒ ภาษา ภาษาฮินดีถือเป็นภาษาหลักหรือภาษากลาง ส่วนภาษาปัญจาบเป็นภาษาที่ใช้ในกลุ่มชาว
ปัญจาบ และโดยเฉพาะในรัฐปัญจาบ

บรรณานุกรม

หนังสือ

Khushwant Singh. A History of The Sikhs Volume 1 : 1469–1839. 2nd ed. India : Oxford University Press. 2004.

Thomas Rhys Williams. Socialization. New Jersey : Prentice Hall. 1983.

อดิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. วัฒนธรรมคือความหมาย : ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ช. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. ๒๕๕๑.

วิทยานิพนธ์

ทรายทอง ทองเกษม. การศึกษาพัฒนาการของชุมชนการค้าของชาวต่างชาติใน กรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาชุมชนสำเพ็งและชุมชนพาหุรัด. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๔๘.

อินทรา ชายีร์. บทบาทของสมาคมศรีสุริยวงศ์ในสังคมไทย (พ.ศ. ๒๔๗๕–๒๕๒๕). วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๓๔.

เอกสารตีพิมพ์

ศรีสุริยวงศ์สภา, สมาคม. วิถีแห่งซิกซ์. [ม.ป.ท.] : [ม.ป.ป.] (เอกสารตีพิมพ์)

แผ่นพับ

ศรีสุริยวงศ์สภา, สมาคม “วิถีแห่งซิกซ์”. [ม.ป.ท.] : [ม.ป.ป.] (แผ่นพับ)

ศรีสุริยวงศ์สภา, สมาคม. “สมาคมศรีสุริยวงศ์สภา”. [ม.ป.ท.] : [ม.ป.ป.] (แผ่นพับ)

สัมภาษณ์

จันทร์ดา ดาจารย์. กรรมการบริหารสมาคมศรีสุริยวงศ์สภา. สัมภาษณ์, ๑๒ กรกฎาคม, ๑๘ กันยายน ๒๕๕๒.

วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๓๒ (๒๕๕๓) ฉบับที่ ๑ ๑๗๕

มานพ คานีเยอร์. สัมภาษณ์, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๒.

มานิต สัจจะมิตร. กรรมการบริหารสมาคมศรีคุรุสิงห์สภา. สัมภาษณ์, ๑ กันยายน ๒๕๕๒.

สวิตต์. สัมภาษณ์, ๑๓ กันยายน ๒๕๕๒.

สุเทพ สุริยาอมฤทธิ. กรรมการบริหารสมาคมศรีคุรุสิงห์สภา. สัมภาษณ์, ๑๓, ๒๐ กันยายน ๒๕๕๒.

ข้อมูลออนไลน์

"Sikhism.". Sandeep Singh Brar. [Online]. Available : <http://www.sikhs.org>. (July 2009).

"Seva.". Sikhiwiki. [Online]. Available : <http://www.sikhiwiki.org/index.php/Seva>. (July 2009).

"ศาสนาซิกข์.". สมาคมไทยซิกข์แห่งประเทศไทย. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.thaisikh.org>. (กรกฎาคม ๒๕๕๓).

